

МУЗИКОЗНАВСТВО

УДК 78.02(477-87):378.016(477)

УКРАЇНСЬКЕ МУЗИЧНЕ ДІАСПОРОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

Ганна КАРАСЬ

*Кафедра хорового диригування,
Інститут мистецтв Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
вул. Академіка Сахарова, 34-а, Івано-Франківськ, Україна, 76014,
тел.: (+380342) 52 34 29; e-mail: karasg@ukr.net*

Розглянуто впровадження українського музичного діаспорознавства як нового напрямку мистецтвознавства в систему навчально-виховного процесу сучасної вищої школи України. Останні наукові дослідження українських мистецтвознавців слугують методологічним підґрунтям для розроблення нових навчальних спецкурсів, доповненням до діючих навчальних планів та навчальних дисциплін. Запропоновано досвід впровадження авторського навчального спецкурсу. Апробацією ідей автора є проведення мистецьких акцій на основі джерельного матеріалу музичної культури діаспори.

Ключові слова: українське музичне діаспорознавство, вища школа, навчально-виховний процес, система, навчальні дисципліни, музична культура, Україна.

Одним із актуальних завдань сучасної національної вищої школи є залучення її вихованців до вивчення культурного надбання українського народу. Нинішня доба національного і духовного життя в Україні актуалізує зацікавленість проблемами культурного минулого, на які до 1990-х років минулого століття були накладені своєрідні “табу”. Однією з них є музична культура українців західної діаспори як складова національного культурного простору.

Вивчення історії української музики, музичної літератури, культурології та інших мистецтвознавчих дисциплін має на меті сформувати у студентів цілісну картину українського музично-культурного простору. Проте, вона не може бути повноцінною без великого пласту надбань у царині музичної культури української діаспори ХХ століття. Можливість опрацювання заборонених раніше архівів, закордонних видань, періодики, живих контактів з діячами діаспори, яка з’явилася з часу проголошення незалежності України, сприяє науковому вивченню цієї проблеми та впровадженню сучасних досліджень у навчально-виховний процес вищої школи. За останні два десятиліття в Україні та за її межами напрацьовано значний масив наукових праць, науково-популярних видань, які дали можливість провести узагальнюючі наукові дослідження, вийти на нове бачення соціокультурного феномена української західної діаспори.

Дослідження українських етнічних спільнот, які виникли в різних країнах світу понад сто років тому, було на маргінесі гуманітарних та соціальних наук. Про важливість наукових студій діаспори засвідчує постанова Президії НАН України від 16.03.1994 року, в якій відзначено факт зародження нового напрямку досліджень гуманітарного профілю – *діаспорознавство*. До ґрунтовних напрацювань істориків у цьому напрямі (С. Віднянський, М. Палієнко, В. Трошинський), філософів (Н. Кривда, В. Школьнік), соціологів (К. Чернова), літературознавців (О. Слоньовська) нещодавно додалися праці з мистецтвознавства Ганни Карась [4–7] та Віолетти Дутчак [1–3], які розробили основи нового напрямку у вітчизняній культурології та мистецтвознавстві – *українське музичне діаспорознавство*.

Предметом нашого дослідження є українське музичне діаспорознавство в системі навчально-виховного процесу сучасної вищої школи України.

Теоретичні положення та результати дисертаційних досліджень Г. Карась та В. Дутчак рекомендовано для використання як у науковій, так і в навчальній діяльності, зокрема у підготовці відповідних розділів підручників з історії української культури, при розробленні лекційних та спеціальних курсів із культурології, сучасного мистецтва для навчальних закладів мистецького та культурологічного спрямування, при доповненні курсів з історії української музики ХХ століття.

Матеріали дослідження В. Дутчак сьогодні впроваджено у зміст навчальних курсів “Методика викладання гри на народних інструментах”, “Історія викладання гри на народних інструментах”, “Історія виконавства на народних інструментах”, “Українська народна інструментальна музика”, “Ансамблевий клас (ансамбль бандуристів)”, “Спеціальний клас бандури” для студентів спеціалізацій “Народні інструменти” та “Музичний фольклор” напрямку підготовки “Музичне мистецтво”, що входять до навчальних планів Інституту мистецтв ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, безпосередній практичній, виконавській та музично-громадській діяльності. Дослідниця видала декілька нотних навчальних посібників, підготувала цикл авторських передач “Струни душі. Бандурне мистецтво України та діаспори” (Івано-Франківське обласне радіо, протягом 2001–2011 років).

Матеріали дослідження Г. Карась впроваджено у зміст навчальних курсів “Історія вокально-хорового виконавства”, “Хорова література”, спецкурсу “Музична культура української діаспори” для студентів спеціалізації “Хорове диригування”, напрямку підготовки “Музичне мистецтво”, що входять до навчальних планів Інституту мистецтв ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, нотних навчальних посібників автора, циклу лекцій для слухачів творчої лабораторії шкіл естетичного виховання, для слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників культури, безпосередньої практичної, виконавської та музично-громадської діяльності.

Спецкурс “Музична культура української західної діаспори” [7] розробила автор статті і викладає з 2004–2005 навчального року для студентів спеціальності “музичне мистецтво” музичного факультету Інституту мистецтв ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. Доцільність спецкурсу обумовлюється потребою ознайомлення студентів зі здобутками українського зарубіжжя у сфері музичної творчості, хорового та інструментального виконавства,

музикознавства, а також необхідністю використання їх в майбутній шкільній практиці.

Мета спецкурсу: висвітлити картину музичного життя української діаспори ХХ століття на основі аналізу архівних, історичних, музичних джерел і періодичних видань.

Завдання спецкурсу: відтворити процес еволюції музичної культури української західної діаспори та встановити періодизацію музичної культури української діаспори ХХ століття в контексті еміграційних хвиль; визначити структуру української музичної культури західної діаспори як культурологічної системи та органічної частини української музичної культури; розкрити специфіку музичного життя українського зарубіжжя; висвітлити основні форми виконавства українців за кордоном; ознайомити із творчістю українських композиторів діаспори; проаналізувати здобутки музикознавців зарубіжжя; визначити роль музичної культури української західної діаспори у розвитку української музичної культури в історичному та загальнокультурному контексті.

У *першій частині* курсу розглядаємо соціально-економічні та історичні умови формування західного закордонного українства як передумову становлення його музичної культури та періодизацію музичного життя українців у контексті хвиль еміграції. Запропоновано авторську періодизацію музичної культури української діаспори в контексті історичних чотирьох хвиль еміграції: стабілізаційно-адаптаційний, аматорський (початок ХХ століття – 1914); організаційно-консолідаційний з рисами професіональності (між Першою та Другою світовими війнами); динамічно-структурований, професійний (після Другої світової війни – 1980-ті роки); інтегративно-трансформаційний (1980–2000 роки) періоди. Музична культура української діаспори творилася з часу перших поселень і є невід’ємною частиною духовної культури українців. Вона розвивалася у чотирьох **основних напрямках:** творчий (композиторський), виконавський, освітній та музикознавчий, які складають основну її структуру.

У *другій частині* розглянуто концертно-виконавське діяльність як основний чинник національної самоідентифікації українців зарубіжжя. Основна увага зосереджена на хоровому мистецтві, оскільки це найпоширеніша форма виконавства як в Україні, так і за її межами.

Багатогранність вокального мистецтва української діаспори представлена такими видатними співаками, як: Соломія Крушельницька, Олександр Мишуга, Модест Менцинський (I період), Орест Руснак, Михайло Голинський, Олександр Носалевич, Роман Любинецький (II період); Марта Кокольська, Марія Сокіл, Павло Плішка (у США), Йосип Гошуляк (Канада), Іра Маланюк, Євгенія Зарицька, Мирослав Скала-Старицький в Європі (III період); Вікторія Лук’янець, Андрій Шкурган, Зоряна Кушплер (IV період). Високопрофесійний рівень українських **співаків** відкрив перед ними найбільші оперні сцени світу.

Інструментальне виконавство української діаспори другої половини ХХ століття представляють передусім піаністи Любка Колесса, Роман Савицький, Дарія Гординська-Каранович, Юрій Олійник, Вадим Кіпа, скрипалі Роман Придаткевич, Євген Цегельський, Володимир Цісик, Альберто-Іван Лисий, віолончелісти Богдан Бережницький, Зоя Полевська, Христя Колесса. У повоєнний період на американському та австралійському континентах створюються осередки

бандуристів, започатковуються школи гри на інструменті, ансамблі. Видатною групою у США стає капела бандуристів ім. Т. Шевченка з Детройта. Значущою для розвитку жанру була творчість відомих музикантів-бандуристів Василя Ємця, Зеновія Штокалка, Григорія Китастого, Володимира Луціва, Ольги Олійник-Герасименко, Віктора Мішалова. Звернуто увагу на масові музичні святкування, ювілейні вшанування, конкурси та фестивалі української музики.

Третя частина присвячена аналізу полістилістики композиторської творчості закордонного українства, яка представлена такими іменами, як Олександр Кошиць, Михайло Гайворонський, Стефанія Туркевич-Лукіянович, Антін Рудницький, Роман Придаткевич, Федір Якименко, Павло Маценко, Юрій Фіяла, Микола Фоменко, Зиновій Лисько, Василь Витвицький, Василь Безкоровайний, Андрій Гнатишин, Мирослав Антонович, Мар'ян Кузан, Ігор Соневицький та багато інших, які підтвердили своєю багатогранною творчістю, що контекст української музичної культури відкритий для найновіших, сучасних стилів і композиторської техніки. Для практичних та самостійних занять запропоновано аналіз творів цих композиторів.

У четвертій частині розглянуто питання музичної освіти та музикознавства української західної діаспори: збереження традицій та новації, питання музичної культури у пресі, нотно-музичні видання, дискографія та фонозаписи української музики.

П'ята частина аналізує осередки музичної культури української діаспори (громадсько-політичні товариства та організації) та їх роль в організації культурного життя еміграції: музичні товариства ("Боян", "Кобзар"), Об'єднання Українських Музик (організація професійних музикантів у Німеччині у 1946–1950 роках), Народні Доми, Об'єднання українців та інші.

Шоста частина присвячена культурному діалогу України та її західної діаспори, взаємовпливу музичних культур української діаспори та автохтонного населення країн світу.

На прикладі цього спецкурсу зроблено спробу викликати інтерес студентської молоді до наукових досліджень з цієї проблеми. Як результат: під керівництвом автора успішно захищена кандидатська дисертація про музичну освіту діаспори [8] та 15 магістерських робіт з проблематики музичного діаспорознавства, відбувається керівництво чотирма дисертаційними дослідженнями, які розробляють нові аспекти проблематики, підготовано і проведено в обласній філармонії за участю студентів факультету творчі вечори композиторів із США Василя Безкоровайного (2005) та Євгена Ореста Садовського (2006), зініційовано та проведено чотири Всеукраїнські конкурси молодих вокалістів імені Ірини Маланюк (2007, 2009, 2011, 2013) – ушлявленої вагнерівської співачки, примадонни європейських оперних театрів, участь у якому брали студенти різних навчальних закладів України.

Як показала практика десятилітньої роботи із впровадження авторського навчального спецкурсу з цієї проблематики, апробація ідей автора (проведення мистецьких акцій на основі джерельного матеріалу музичної культури діаспори, виступи на науково-практичних конференціях, публікація наукових та науково-популярних статей), музична культура української діаспори привертає все більшу увагу студентів, викладачів вищої школи, активніше використовується у навчально-виховній роботі, має перспективи подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. *Дутчак В.* Бандурне мистецтво діаспори у навчальних програмах зі спеціальності “Музичне мистецтво. Народні інструменти. Бандура” / В. Дутчак // Актуальні проблеми викладання музичних дисциплін у вищій школі. Науковий вісник Національної музичної академії ім. П. Чайковського : збірка статей. – 2004. – Вип. 35. – С. 277–286.

2. *Дутчак В. Г.* Бандурне мистецтво українського зарубіжжя в національному музично-культурному процесі ХХ–початку ХХІ століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 – Музичне мистецтво / Дутчак Віолетта Григорівна ; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2014. – 40 с.

3. *Дутчак В.* Бандурне мистецтво українського зарубіжжя ХХ–початку ХХІ століття : [монографія] / Віолетта Дутчак. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. – 488 с.

4. *Карась Г.* Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : [монографія] / Г. Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с.

5. *Карась Г.* Спецкурс “Українська музична культура західної діаспори” : актуальність вивчення / Г. Карась // Мистецька освіта в Україні : традиції, сучасність, перспективи : зб. мат. ІV Всеукр. наук.-практ. конф., (Луганськ, 21–23 березня 2007 р.). – Луганськ : СтильІздат, 2007. – С. 85–90.

6. *Карась Г. В.* Українська музична культура західної діаспори як соціокультурний феномен ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства : 26.00.01 – теорія та історія культури / Карась Ганна Василівна ; НАКККіМ. – К., 2014. – 44 с.

7. Музична культура української діаспори : робоча навчальна програма та методичні рекомендації спецкурсу для студентів спеціальностей “Музична педагогіка і виховання” (6.020200) та “Музичне мистецтво” (спеціалізація “диригування”) (7.020205) / [уклад. Г. В. Карась]. – Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2009. – 40 с.

8. *Обух Л. В.* Провідні тенденції української музичної освіти західної діаспори (ХХ – поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство) / Обух Людмила Василівна ; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. – Львів, 2014. – 18 с.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2014

Прийнята до друку 21.10.2014

**UKRAINIAN MUSIC DIASPORA SCIENCE IN THE SYSTEM
OF EDUCATIONAL PROCESS OF MODERN HIGHER
SCHOOL OF UKRAINE**

Ganna KARAS

*The Choral Conducting Department,
Institute of Arts of the PreCarpathian Vasyl Stefanyk National University,
str. Akademika Saharova, 34-a, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76014,
tel.: (+380342) 52 34 29; e-mail: karasg@ukr.net*

The article is devoted to implementation of the Ukrainian music Diaspora science as a new trend of art criticism in the system of educational process of the modern higher school of Ukraine. The latest research of the Ukrainian art critics serves as a methodological background for development of new educational courses for special purposes and additional courses to approved educational plans and disciplines. There was proposed the experience of implementation of author's educational course for special purposes on this topic. Testing of the author's ideas is carried out through realization of artistic events based on the original material of diaspora music culture.

Key words: Ukrainian music diaspora science, higher school, educational process, system, educational disciplines, music culture, Ukraine.